

BİYOKÜLTÜREL BAKIŞ AÇISIYLA MÜZİKTE "SANAT" VE "SANATÇI" KAVRAMI

The Concept of "Art" and "Artist" in Music From a Biocultural Perspective

Günel Gürsel ARTIKTAY¹

ÖZET

Kültürün değişiminde sosyal, biyolojik ve ekolojik faktörlerin bir araya gelmesiyle gerçekleşir. Kültür ve biyoloji birbirini etkileyen ve dönüştüren alanlar olduğu için bu makalede kültür "biyokültür" ve kültüre ait ürünler ise "biyokültürel ürün" olarak adlandırılmıştır. Biyokültür ve biyokültürel ürünler bilgi, bilginin işlenmesi ve geribildirim gibi unsurlarla karmaşık sistemlerde şekillenir. Sosyal yapı, biyokültürel ürünlerin ve biyokültürün belirmesini sağlar ve bunlar organizmalar ve organizmaların etkileşimleri aracılığıyla gerçekleşir. Biyokültürel ürünleri ve biyokültürü mümkün kılan ise "biyokültürel bilgi"dir.

Müzik eseri, sesin ve sessizliğin belirli bir zaman içinde organize edildiği bir biyokültürel üründür. Müzik, bilişsel düzeyde yapılanmış, zaman içinde şekillenen ve sosyal etkileşimlerle beliren bir biyokültürdür. Her yeni müzik eseri, akustik iletişim sistemi aracılığıyla duyguları harekete geçiren ve biyokültürel bilgiler sunan bir iletişim aracıdır. Müzik ve müzik biyokültürü, sosyal yapıdaki organizmalar arasındaki etkileşimlerden doğar ve birbirlerini sürekli olarak etkileyerek evrilmelerini sağlar.

Sanat kavramı, değerler üzerinden biyokültürel ürünlerin nitelendirilmesi girişimidir. Sanat eserleri, onaylanma adayı olarak toplum ya da sanatçının üretirken ulaştırmaya çalıştığı kesim tarafından kabul görür. Sanatın yorumlanması, dönemin kıstaslarına uygun olarak gerçekleşir. Değerler zaman içinde sürekli olarak değişir, dolayısıyla sanat tanımı da tamamlanmamış bir kavramdır. Biyokültürel bakış açısı, kültürel ürünleri biyokültürel bilgi üzerinden tanımlama imkanı sunar. Biyokültürel bir ürün olan sanat eserinin bilgileri, uzun süreli bir düşünce nesnesi olarak nesiller boyu olumlu bir duygulanımla varlığını sürdürebilmiş olmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Müzik felsefesi, sanat felsefesi, anlam

ABSTRACT

Cultural change occurs through the combination of social, biological, and ecological factors. Since culture and biology are interconnected and transformative areas, in this article, culture is referred to as "bioculture" and cultural products are referred to as "biocultural products." Bioculture and biocultural products are shaped in complex systems with elements such as information, processing, and feedback. Social structure enables the emergence of biocultural products and bioculture, and these occur through the interactions of organisms and their interactions. What enables biocultural products and bioculture is "biocultural knowledge."

A musical composition is a biocultural product in which sound and silence are organized within a certain time frame. Music is a bioculture that is structured at a cognitive level, shaped over time, and emerges through social interactions. Each new musical composition is a means of communication that triggers emotions and provides biocultural information through the acoustic communication system. Music and the bioculture of music arise from interactions among organisms in social structure and continuously influence each other, allowing for their evolution.

The concept of art is an attempt to characterize biocultural products based on values. Artworks are accepted by society or the audience to whom the artist tries to reach as candidates for approval. The interpretation of art takes place in accordance with the criteria of the period. Values constantly change over time, therefore the definition of art is an incomplete concept. A biocultural perspective offers the opportunity to define cultural products through biocultural knowledge. The information of an artwork, which is a biocultural product, should have been able to sustain its existence as a long-term object of thought with a positive emotional response for generations.

Keywords: Music philosophy, art philosophy, meaning

EXTENDED ABSTRACT

Cultural changes (evolution in the long term) occur in complex systems. "Complex system" is a system where many components come together and interact, often yielding unpredictable outcomes. These systems are typically defined as complex adaptive systems, possessing nonlinear dynamics and self-organization capabilities.

In this article, it is emphasized that the fields of 'Culture' and 'Biology' mutually influence, transform, and have boundaries that cannot be precisely defined. Furthermore, attention is drawn to the interaction and transformation of social, biological, and ecological factors in the evolution of culture within complex systems. Therefore, it is stated that culture and biology are inseparable and that humans are in an interaction between culture and biology as physical beings. In this context, the terms "bioculture" and "biocultural product" are used to refer to the biological foundations of culture.

"Bioculture" and "biocultural product" emerge and shape in complex systems such as the brain, organism, and social structure. These structures are considered as ecological, complex, adaptive, and dynamic structures formed through feedback interactions. There are three fundamental elements that enable complex systems: information, processability of information, and feedback.

The article highlights the importance of information, information processing, and feedback mechanisms as fundamental elements of complex systems. It emphasizes the need for representation and sensory processing of information in these systems. Social structures also provide the information that enables the emergence of biocultural products and bioculture through organisms. The processing of this information is necessary for complex systems to self-organize.

The concepts of bioculture and biocultural products are explained through the example of music. Music compositions are defined as biocultural products in which sound is organized over time. Each music composition is a communication system that triggers emotional responses and provides biocultural information. Music is a bioculture that is created at a cognitive level and shaped by social interactions. The music experience contains various biocultural information, and behaviors associated with music such as dancing and singing can reveal different biocultural information. Interactions between social structures occur through music compositions and music bioculture.

The concepts of art and artist are also reevaluated from the perspective of biocultural information. Art is a concept created and interpreted by humans. Artworks emerge as candidates for approval by society or the artist. Artworks carry values that comply with the criteria of the period and demand interpretation. The evaluation of art is determined by cultural conditions and value norms. Values can change over time, and the definition of art can constantly change. The constant change of values is a result of the unfinished definition of art and the continuous evolution of art.

The biocultural perspective, emerging on the basis of biocultural information transfer, provides the opportunity to define the concept of "art" by the criterion of the "success of existence" for any biocultural product. The measure of this success lies in the ability of the information to be transmitted across as many generations as possible.

Artworks surpass the expectations shaped by experiences, offering new possibilities for knowledge and representing additional layers of information. Biocultural products, with their layers of meaning and innovations, can sustain their existence by being selected and transmitted at the population level for an extended period. Thus, they can be characterized as "works of art."

GİRİŞ

Müzik ve sanat, insanın en temel ifade biçimlerinden biri olarak, zaman ve mekânın ötesinde bir iletişim kanalı oluşturur. Bu makale, müzik başta olmak üzere sanat eserlerinin, biyolojik ve kültürel öğelerle nasıl iç içe geçtiğini, bu süreçlerin insan davranışları ve toplumsal yapılar üzerindeki etkilerini biyokültürel bir çerçeveden incelemektedir. Özellikle, disiplinlerarası bir yöntemi benimseyerek, sanat ve müziğin, estetik anlamda nasıl bir bilgi aktarımı gerçekleştirdiği ve bu aktarımın biyolojik unsurlarla olan ilişkisini detaylandırmayı hedeflemektedir.

Sanat ve müzik, kuşkusuz kişisel ifadenin ötesinde, toplumsal norm ve değerlerle iç içe geçmiş, bireylerin ve toplulukların dünyayı algılama ve yorumlama biçimlerini şekillendiren güçlü araçlardır. Makalenin amacı, bu eserlerin nasıl bir sosyal etkileşim aracı olarak işlev gördüğünü, duygusal ve bilişsel düzeyde nasıl yapılandırıldığını, bilgi işleme ve geribildirim mekanizmalarıyla toplumsal yapılar içinde nasıl bir rol oynadığını kapsamlı bir literatür taraması ile aydınlatmaktır.

Makalenin sağladığı bakış açısı, sanat ve müziğin, toplumun belleğini nasıl şekillendirdiğini, kuşaklar boyu nasıl bilgi aktardığını ve insanların birbirleriyle ve çevreleriyle olan ilişkilerinde nasıl merkezi bir rol üstlendiğinin altını çizmektedir. Böylelikle, sanatın ve müziğin sadece zevk veren nesnelere olmadığı, aynı zamanda toplumların biyolojik ve kültürel mirasını taşıyan ve aktaran dinamik yapılar olduğu vurgulanmıştır.

1. Biyokültürel Bilgi

Kültürün değişiminde sosyal, biyolojik ve ekolojik olanaklar iç içe geçmiştir. Dolayısıyla kültürü tanımlayan, üreten, dönüştüren, uzay ve zamanda bir bedenle “biyolojik” olarak var olan insan için “kültür” ve “biyoloji” alanlarının birbirinden ayrılabilmesi mümkün değildir. Bu makalede “kültür” ve “biyoloji”, birbirlerini doğrudan etkileyen ve dönüştüren alanlar olduklarından dolayı kültürün yerine “biyokültür”, kültüre ait ürünler de “biyokültürel ürün” olarak yeniden adlandırılmıştır.

“Biyokültür” ve “biyokültürel ürün”, karmaşık sistemlerde (beyin, organizma, sosyal yapı gibi) yapılırlar ve belirirler. Bu yapılar, geri-bildirimli etkileşimlerle şekillenen ekolojik, karmaşık, uyarlanabilir ve dinamik yapılardır.

Karmaşık sistemleri mümkün kılan üç temel unsur bulunmaktadır: bilgi, bilginin işlenebilmesi ve geribildirim. Bu sistemlerde öncelikle bilgi temsil edilmeli, temsil edilen bilgiler duyuşsal olarak (ampirik) işlenebilmelidir. Sonrasında sistem de işlenen bilgilerin geri bildirim döngülerine katılmasıyla kendi kendini organize edebilmelidir. Karmaşık bir sistem olan sosyal yapı, biyokültürel ürünlerin ve biyokültürün belirmesini sağlayan bilgiyi (biyokültürel bilgi) organizmalar yoluyla sağlar, organizmalar da bedenleriyle. Hemen ardından geribildirimlerle kendi kendini örgütleyebilmesi için gerekli önkoşul da bu bilgilerin işlenebilmesidir. Fakat öncelikle biyokültürel ürünleri ve biyokültürü mümkün kılan yani işlenen ve geri bildirim döngülerine katılan bu “biyokültürel bilgi” kavramının kapsayıcı bir tanımlaması yapılmalıdır.

“Biyokültürel bilgi, bilinçli ve/veya bilinçsiz süreçler sonunda düşünce nesnesi olabilen şey.”

Bedenleşmiş biyokültürel bilginin oluşma süreci ise duyuşsal girdilerin biçimlendirilip bir örüntü halinde düşüncenin bir parçasına dönüşmesi şeklinde gerçekleşebilir. Beyin ise organizmanın çevreden aldığı bütün verileri, bilinci ve bilinçdışı kapsayan bir bütüncül süreçle düşünce nesnesine dönüştürdüğü bir kavşaktır ve algıya sadece bir bileşen olarak katılmaktadır. Dolayısıyla bilgi işleme de organizmanın dış dünyayla temasının düşünce nesnesine dönüşme sürecidir.

2. Bir Biyokültür ve Biyokültürel Ürün Olarak Müzik

En kısa tanımıyla bir müzik eseri, sesin ve sessizliğin belirli bir zaman içinde organize edildiği bir biyokültürel üründür. Müzik ise eserleri belirli bir bilişsel düzeyle yaratılmış, zaman içinde yapılanmış ve sosyal etkileşimlerle beliren bir biyokültürdür.

Her yeni müzik eseri duyguları harekete geçiren ve deneyimler hakkında biyokültürel bilgiler veren bir akustik iletişim sistemidir. Fakat tek tek hiçbir frekans, çalgı, zaman, ses şiddeti tek başına “müzik eseri” değildir. Bu katmanların beyindeki doğrusal olmayan etkileşimleriyle meydana gelen müzik eseri, bellekte çoklu uyarılarla ve çeşitli deneyimlerle kodlanarak aktarılan ve katmanlarının toplamından fazlası olan biyokültürel bilgiler-göstergeler (zindelik göstergesi vs.) barındırır.

Somut bir davranış olarak ele alınan müzik, gösterge işlevi görececek birçok biyokültürel bilgi içerir. Dans etmek aerobik zindeliği, koordinasyonu, gücü ve sağlığı ortaya çıkarır. Heyecanlılık, ses kontrolü de dahil olmak üzere ince motor kontrolüne müdahale ettiğinden, tuşlara basarak şarkı söylemek özgüven, statü ve dışa dönüklüğü ortaya çıkarabilir. Ritim, beynin karmaşık hareketleri güvenilir bir şekilde sıralama kapasitesini ve merkezi kalıp oluşturucularının verimliliğini ve esnekliğini ortaya çıkarabilir. Enstrümantal müziğin virtüözik performansı, motor koordinasyonu, öğrenilen karmaşık davranışları otomatikleştirme kapasitesini ve pratik yapmak için zamana sahip olmayı ortaya çıkarabilir (bu da ağır ebeveyn sorumluluklarının olmadığını ve dolayısıyla cinsel uygunluğu gösterir). Melodik yaratıcılık, mevcut müzik tarzlarında ustalaşmak için öğrenme yeteneğini ve en iyi şekilde heyecan verici yenilikler üretmede bunların ötesine geçmek için sosyal zekayı ortaya çıkarabilir (Miller, 2000:340).

Sosyal yapılarıdaki organizmaların, ortaya çıkan bu müzik eserleriyle ve bu eserler hakkında birbirleriyle etkileşmelerinden de o eserlere ait bir “müzik biyokültürü” ortaya çıkar. Müzik biyokültürü de kavrayış olarak kendisini meydana getiren müzik eserlerinin toplamından daha fazlasına (statü göstergesi, ekonomik piyasa değeri, dans, teknoloji vb.) işaret etmektedir.

Müzik deneyiminin ilişkisel niteliğine vurgu yapan önemli bir örnek, "musicking" kavramıdır. Bu kavram, müziğin sadece bir akustik nesne ve dinleme aktivitesi olmaktan öte, toplumsal bir etkinlik, bir deneyim ve bir iletişim biçimi olduğunu vurgular (Small, 1998).

Karmaşık sistemlerdeki etkileşimlerden beliren müzik ve müzik biyokültürü, kendilerini oluşturan akustik bileşenlerin toplamından çok daha fazla bilgiyi (toplumsal normlar, gelenekler, bestecinin zindelik göstergeleri gibi) barındırırlar. Aynı zamanda bu iki olgu birbirlerini geri bildirimli olarak sürekli yapılandırır ve bu sayede birbirlerinin evrilerek değişmelerini mümkün kılarlar.

3. “Sanat” ve “Sanatçı” Kavramlarının Biyokültürel Bilgi Bakış Açısıyla Yeniden Değerlendirilmesi

“Sanat”; insan icadı bir kavram, üreticisini ve tüketicisini kapsayan bir bütün olarak olarak antropojenik yani yoruma bağımlı ve henüz tamamlanmamış bir kavramdır.

Üreticinin amacı ve tüketicinin yorumu arasındaki etkileşim ancak sanatın tanımlanabilmesine olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla sanat eserleri de Terry Barrett’ın da dediği gibi “‘bir şey hakkında olma’ durumundadırlar ve yorumlanmayı talep ederler” (Barrett, 2020:149). George Dickie, sanatın antropojenik yönünü “onaylanma adayı”² fikriyle vurgulamaktadır. Her “sanat çalışması-work of art”, toplum ya da sanatçının üretirken ulaştırmaya çalıştığı kesim tarafından “onaylanma adayı” statüsünde ortaya çıkmaktadır (Dickie, 1969:253). Sanatın bu “sergilenme” ve “yorumlanma” zorunluluğu, onu herhangi rutin bir eylemden ayırır. Paul Bloom’un da belirttiği üzere bu özellik, “John Cage’in 4’33 isimli eseriyle, panik atak geçirdiği için piyanonun başında 4 dakika 33 saniye oturan bir adam arasındaki farka işaret etmektedir” (Bloom, 2017:143).

Sanatın yorumlanması dönemin kıstaslarına bir uygunluk gösterir. Hegel’in de belirttiği üzere, her sanat eseri kendi zamanına, insanına ve çevresine aittir fakat farklı tarihsel fikirlerle bağlıdır (Hegel, 1973:55). Nesnelere sahip oldukları içsel ve algısal bir nitelikten ötürü değil, Danto’nun tabiriyle “sanat dünyası”nın kuramsal atmosferiyle uyumlu olduğu için sanattırlar ve bu sebepten sanat eserinin taşınması muhtemel anlamları üzerinde tarihsel kısıtlar bulunmaktadır (Danto, 1981:44) “Sanat Dünyası”nın kültürel koşulları, sanatı değerlendirme kıstaslarımızı belirler. Michael Baxandall bu sınırlandırılmış değerlendirmeye “dönem gözü” adını vermiştir (Baxandall, 2006).

“Sanat” ve “sanatçı” kavramları, inşa edilen “değerler” üzerinden “sanat eseri iddiası, amacı” taşıyan kültürel ürünlerin nitelendirilmesi girişimidir. Değerler nesnel bir şekilde var değildir fakat zaman içinde sürekli olarak yeniden üretilirler ve sadece geçerlidirler. Herhangi bir kültürel ürünün değerli olduğu iddiası, o kültürel ürünün kendinde nesnel bir değeri olduğuna değil koyulan değer normlarının o ürün için geçerli olduğuna işaret etmektedir.

Brian Eno sanat tüketicisinin değer üretimine katkısı konusunda şunları yazmıştır:

² “Candidate of appreciate”in çevirisi olarak kullanılmıştır.

“Geçmişin sanat tarihi, değerın şeyin içinde olduğunu bizim bir radyo alıcısı gibi olduğumuz fikrinden (ah evet, Michelangelo’nun Pieta’sı güzel, çünkü bu oranlar bir çeşit ideal ölçü tipini yansıtıyor ve bizimle onun üzerinden iletişim kuruyor) destek olarak kullandı... Değer, yapılan işlemde. Bir nesnenin kendisi, ilgisiz alakasız (Duschamp’ın pisuvarı) bir şey olabilir. Bir bahçıvan küreğini ya da aslında bir bisiklet tekerleğini de seçmiş olabilirdi. Yaptığı, “Hey izleyici, içeri gel ve değer yarat” dediği durumu yaratmaktı.” (Eno, 2011/2013:85)

Değer kıstaslarının her dönemde sürekli olarak değişmesi, neyin sanat olduğu konusunun tamamlanmamasının başlıca sebebidir. Fakat sanat tanımının kendisi bir sıfat olarak bütün bunların üstünde konumlanmıştır. Sanat sıfatının niteledikleri geçici fakat kavramın kendisi bir ideal olarak sürekli. Hem niteleyenın değer içeriği hem de buna bağılı olarak nitelenen sürekli değişmektedir. Her dönem yeniden yapılan tanımlamalar, bir süre sonra değerlerin evrimiyle kaçınılmaz olarak aşınma, kapsayıcılığının giderek azalması ve kaçınılmaz olarak terkedilme kaderiyle yüzleşmektedir. Bu ise tanımın sonudur (tarihin sonu, sanatın sonu, ahlakın sonu vs.).

Örneğin sanat kavramının şu ana kadar barındırdığı sanat eseri değerlerinden bazılarını şöyle sıralayabiliriz; hakikate yakınlık, salt gerçek ile arasındaki ayrım (imgesellik), arzunun nesneye aktarılabilmesi, doğayı olduğu gibi aktarabilmek, öğreticilik, evrensel bir haz uyandırmak, motor becerilerin üstünlüğü (hiperrealizm, virtüözite), mental zindelik göstergeleri (matematik, bilim ve felsefe bağıntıları), fikir (“şey”leri başka türlü düşünebilme, yerleştirme, performans).

Biyokültürel bakış açısı kültürel ürünleri sanat olarak nitelendirebilecek bu değeri biyokültürel bilgi olarak “var olabilme başarısı” üzerinden tanımlama imkânı vermektedir. Bu başarının karşılığı, herhangi bir bilginin³ kendini olabildiğince fazla nesil boyunca kopyalayabilmesi, varlığını sürdürebilmesidir. Bu yaklaşım sanat kavramının değerlerini belirlemeyi belli bir zümrenin ya da hegemonyanın elinden alıp daha demokratik bir zemine konumlandırmaktadır.⁴

Biyokültürel bir ürün olarak “sanat eseri” adayının bilgilerinin de öncelikle başarı gösterebilmiş yani popülasyon düzeyinde bir düşünce nesnesi olarak nesiller boyu olumlu bir duygulanımla varolmayı başarabilmiş yani *uzun süreli* seçilebilmiş olması bir önkoşuldur. Geleneksel sanat dalları olarak kabul edilen müzik, resim, heykel⁵ gibi çok bilinen türlerden daha geniş kapsamlı olarak, iletişimin sağlanabildiği yani bilgileri alıcıya gönderebildiğiniz her türlü bilinçli farkındalık da içeren eylemde bu tanım geçerlidir. Burada “olumlu” nitelemesinden kasıt, günlük dildeki “mutluluk, huzur, sevinç” gibi duygu durumlarından ziyade herhangi bir şeyi seçmemize sebep olan bir niteliktir. “Olumlu duygulanımla varolmak” demenin karşılığı, o duyguyu yaratan bilginin seçilebilmiş olması demektir.

Biyokültürel ürünler (söylem, eylem, soyut, somut, deney, kavram, dil vs.) bilgi temsilileridir. Bilgiyi “iletin” ve “alan” ayrımı ve bunların doğrusal olmayan etkileşimi, bizi zorunlu olarak “potansiyel” kavramına götürür. Çünkü bu ürünler hem temsil ettiği bilgilerin çok daha fazlasını ihtiva ederler hem de temsil ettikleri bilgileri doğrudan aktarabildikleri gibi alıcının o bilgiye vakıf olma (bilgi dağırcığında karşılığının olup olmaması) ve yorumlama kapasitesiyle ilişkili bir “potansiyel” olarak da barındırabilirler. Yorumaya dayalı bu potansiyel bilgi olanaklarının karşılığı “anlam”dır.⁶

“Anlam”, ürünün temsil ettiği enformasyon örüntülerinin kişilerin bilgi dağırcığındaki bilgilerle (içerikle bağlantılı olan) çoğunlukla eşleşmesiyle ortaya çıkar. İçeriğe dair bilgilerin değerlendirilebileceği kıstaslar ise “bağlam” olarak tanımlanabilir. Bağlam, bilgilerin içeriğe uygun olarak hangi bilgilerle karşılaştırılabileceğinin ve eşleşebileceğinin

³ Bilgi evrimsel biyolojide DNA’ya karşılık gelmektedir. Kültür ürünlerinde ise ürünlerdeki mevcut (doğrudan) ya da potansiyel bilginin (gösterge) karşılığıdır.

⁴ Herhangi bir eserin belirli sanat galerilerinde, konser salonlarında, performans alanlarında vs. sergilenmesi, o esere her şeyden bağımsız “sanat” niteliği kazandırmayacaktır. Bu noktada başka birçok baskı unsurları, değişkenler ve değerler devreye girmektedir. Bu yaklaşım aynı zamanda süje ve nesne arasındaki değer probleminde – yani aslolan değerın kimde olduğu konusunda bir dengeyi de barındırmaktadır.

⁵ Bu sanat dalları da tarihin bütün dönemlerinde sanat olarak görülmemiştir. Paul Oskar Kristeller’in aktardığına göre; romanın, sözsüz müziğin ve tuval resminin önemi olmadığı tarihler olduğu gibi, epik şiirin, mozaığın, duvar boyamanın, oymacılığın, bahçe düzenlemenin, vazo boyamanın çeşitli zamanlarda “ana” sanatlar olarak nitelendirildiği tarihler de vardır (Kristeller, 1952:497)

⁶ Literatürde “gösterge” olarak tanımlanan kavram aslında tam olarak beliren kavramların ihtiva ettiği potansiyel bilgiler yani anlamlardır.

sınırlarını belirlemektedir. Dolayısıyla bilgiler, bağlamla birlikte anlama dönüşebilirler. Yorum ise eşleşen/tanıyan örüntüleri, yine içerikle bağlantılı başka örüntülerle ilişkilendirmektir/ilişkilendirebilmektir.

Bir eserin bilgileri popülasyon düzeyinde (toplum belleğinde) ne kadar uzun süre yer edinirse, zaman aşımında o kadar başarılı olur. Zaman aşımında başarılı olmak, yani bellekte bilgi olarak saklanmak ve aktarılmak, biyokültürel ürünlerdeki sanatçının doğrudan tanımladığı mevcut anlam katmanlarına ya da anlama olanak sağlamasına-potansiyel bilgiye bağlıdır.

Çoklu anlam katmanı, daha fazla organizmanın (dolayısıyla kültürün) bilgileriyle eşleşmeye imkân verir. Ayrıca çoklu katmanın anlam açım/deşifre süresinin uzunluğu, o ürünün bilgilerinin çok daha fazla nesil boyunca hayatta kalmasını sağlayacaktır. Örneğin anlam üretmeye olanak sağlayacak en önemli katmanlardan biri dildir. Dominic Stritani'ye göre, gerçek ve nesnel dünyanın saf, kodlanmamış ve nesnel deneyimi diye bir durum mümkün değildir. Bu deneyim dil gibi simgesel işaret sistemlerine bağlıdır (Strinati, 2008). Bu işaret sistemleri bilgiyi doğrudan verebileceği ("su istiyorum" gibi mesajın anlamın kendisi olması) gibi, o bilginin enformasyonlarını başka enformasyonlarla birleştirerek, karıştırarak ya da ilişki kurarak da ("metafor, metinlerarasılık vs." gibi mesajın anlamdan ayrılması)⁷ verebilir. Böylelikle anlam katmanları yaratıp, "şey" leri başka türlü düşünmeyi ve değerlendirmeyi mümkün kılmaktadırlar.⁸

Müzikte de bilgi üretmenin azınsanmayacak bir kısmı da dilden geçmektedir. Steven Pinker'ın (1997/2016) belirttiği gibi dil, ses ile anlam arasında bağlantı kurmanın yoludur. Müziğe eklenen bir metin (şarkı sözü ya da libretto gibi), müziğe başka bir uyaran ve anlam imkânı/katmanı daha ekleyecektir. Bu sözlere insanların deşifre etmeye çalışacakları ve kendi anlamlarını yüklemelerine ya da birden fazla anlam yüklemelerine imkân tanıyan metaforların⁹ kullanımı ise bilgi potansiyelini derinleştirecektir.

Öte yandan müzik ve görüntünün beraber kullanıldığı sinema, opera, müzik klipleri gibi yapıtlarda görüntünün barındırdığı içerik, müzikle iletilmek istenen etkiyi arttırmakla kalmaz, ona simgeler ve işaretler yoluyla yeni anlam katmanları kazandırır.

Herhangi bir kültürel ürününün, olabildiğince uzun süre "anlam" üretilebilmesini sağlayacak yeni bilgi olanağı ne kadar fazla ise (örneğin birden fazla müzik türünün içeriklerini barındırması, çalgı kullanımının çeşitlendirilmesi ya da şiir, sinema gibi alanlardan yararlanılması gibi) kalıtımda da başarı şansı o derece yüksektir. Kısa süreli seçimlerde kısıtlı ya da daha az yeni bilgi olanağı ve hafif bilişsel yük tercih sebebiyken, sanat eseri olarak yorumlanabilecek eserler olabildiğince yeni ve potansiyel bilgi olanağı barındırmalıdır.

Yeni bilgi olanağı, eserin deneyimlerin belirlediği beklentileri aşmasıyla doğru orantılıdır. Rudolf Arnheim'ın (1971/2010) dediği gibi, bir olayın gerçekleşme olasılığı ne kadar düşükse, oluşumu o kadar fazla bilgiyi temsil eder. Bu doğada kendini gösteren kuvvet yasasıyla¹⁰ da paralellik gösteren bir durumdur. Kuvvet değeri büyük olan olaylar, küçük olanlara nazaran daha az gerçekleşmektedir. Örneğin temelinde aynı fiziksel süreçler olmasına rağmen büyük depremler küçük depremlerden daha ender gerçekleşirler. Sanat eserlerinin oluşumunda da aslında insan davranışındaki aynı temel basit mekanizmalar olmasına rağmen popüler ürünlere kıyasla çok daha az ortaya çıkarlar, dolayısıyla çok daha fazla bilgiyi temsil ederler.

Herhangi bir sanat eserine baktığınızda, o eserden aldığınız duyu verileri beyindeki birçok alana iletilmek üzere parçalara ayrıştırılmaktadır ve her bir özelliği ayrı ayrı işlenmektedir. Medina'ya göre ne kadar çoklu duyuusal veri sağlarsanız, beynin öğrenme becerileri de o kadar artmaktadır (Medina, 2014). Roz Townsend'ın (1995/2001)

⁷ Pek çok hayvan iletişimi bilgiyi doğrudan ileten bir yapıyla sağlarken atalarımız mesajı anlamdan ayırmakla birlikte gerçek ile mesajları birbirinden ayırabilmiştir. Dildeki bu mutasyon nesne ile betimleme arasına mesafe koyarak sanata imkân tanımıştır: "Bu bir pipo değildir."

⁸ Louis Sass (2017), "Madness and Modernism" adlı kitabında normal şartlar altında gözümüze çarpmayan bir şeyi alıp onu dikkat hedefine dönüştüren bir farkındalığı "hiperdüşünümsellik" olarak tanımlamıştır. Bu noktadan bakıldığında sanatın bir hiperdüşünümsel etkisi olduğu düşünülebilir.

⁹ Enigmatic Metaphor/Muamma Metafor

¹⁰ "Bir olayın sıklığı 1'in, olayın büyüklüğünün bir kuvvetine (üssüne) bölünmesiyle elde edilir. Tersten söyleyecek olursak bir olayın büyüklüğü 1'in, olayın sıklığının (f'nin) bir kuvvetine (üssüne) bölümüyle doğru orantılıdır. Kuvvetin tam değeri çok da önem teşkil etmediğinden de bu durum genellikle "1/f" gürültüsü olarak adlandırılır" (Gribbin, 2004/2013:189).

"Öğrenme Zenginliği" kitabında belirttiği üzere, duyu organlarının her birinin öğrenme üzerinde farklı etkileri vardır ve bilgileri okuma, işitme ve görme yoluyla öğrenmenin hatırlanma oranları farklıdır. Dolayısıyla üretilen herhangi bir sanat eserinin öğrenilmesi, algılanması ve bellekte yer alması, o eserin çok yönlü uyarılarına bağlıdır. Bu eser, beyine yayılmış durumdaki birden fazla işlemciyi yeni, eş zamanlı ve birbiriyle uyumlu bir biçimde uyardığında ise bir "sanat eseri"ne dönüşmektedir (Dehaene, 2009/2014).

Sanatçı da bütün bu sanat tanımlarının gereğini yerine getirebilen, bilişsel yeti ve motor becerinin verimli bir birleşimini sağlayabilen organizmadır. Sanatçı sıfatının başka bir önemli içeriği de "süreklilik"tir. Belirli sayıda eserden ziyade üretimde belirli bir sürekliliği sağlayabilmiş olması önemlidir. Sanatçının bu üretim mekanizmasının sürekliliğini, zayıf öncüllerden yola çıkarak basit bir tümevarımla kabul ederiz. Örneğin popüler müzikteki yaygınlıkların gerekçelerinin açıklandığı bölümde de anlatıldığı üzere popüler müzik piyasasında, çoğunlukla ekonomik kaygılarla daha önce yaygın olanı üretebilmiş organizmalara yatırım yapılmaktadır. Bunun temelinde sürekliliğe tümevarımsal bir kabulde gelen güven yer almaktadır.¹¹

Kendisi de bir biyokültürel ürün olan sanatçının, ürünlerine yüklediği anlam katmanlarının seçilmesinden farklı olarak bir de kendisinin biyolojik olarak seçiliminden kısaca bahsetmek gerekmektedir.

Sanatçının, biyolojik yönden bilgilerini aktarma yani üreme konusundaki avantajları hakkında da çeşitli görüşler öne sürülmüştür. Bu görüşlerin merkezinde "Cinsel Seçilim" yer almaktadır (Darwin, 1859).

"Herhangi bir sanatsal performans kendine güven, yaratıcılık, duygusallık ve vücudun gizli kalitelerinin gösterilmesi olarak düşünülebilen vücut özelliklerini gerektirir" (Miller, 2000:340) ve "karmaşık davranışlar, iyi bir uyum yeteneği göstergesidir ve sadece maliyetli ve karmaşık bir beynin ürünü olabilecek sanat ve dil gibi davranışlar üreterek, eş adaylarına uyum yeteneğimiz olduğunu ilan ederiz" (Miller, 2019:123).

Sanatçıyı tanımlarken kullandığımız bilişsel yeti ve motor beceriler, asgari düzeyde bir zindeliği gerektirmektedir ve ürünler de bu zindeliğin ipuçlarını barındırır. Müzik de akustik düzenlemeler yoluyla yeteneklerimizi ilan ettiğimiz bir araçtır. Bloom'a göre, "uzun bir süre için bir ritmi geliştirmek ve sürdürmek, zekanın, yaratıcılığın, dayanma gücünün ve kas kontrolünün kullanışlı bir göstergesidir ve bütün bunlar bir eşte aranacak olumlu özelliklerdir" (Bloom, 2017:134).

SONUÇ

Sanat, üreticisini, tüketicisini ve yorumlayıcısını kapsayan antropojenik, yoruma bağımlı ve henüz tamamlanmamış bir kavramdır. Sanat eserleri, yorumlanmayı talep eder ve "onaylanma adayı" olarak toplum ya da sanatçının üretirken ulaştırmaya çalıştığı kesim tarafından değerlendirilir. Sanatın değerleri her dönemde sürekli olarak değişir ve bu durum neyin sanat olduğu konusunun tamamlanmamasının başlıca sebebidir.

Biyokültürel bilgi aktarımı temelinde yükselen biyokültürel bakış açısı, herhangi bir biyokültürel ürünü "sanat" olarak nitelendirebilecek bir değeri "var olabilme başarısı" üzerinden tanımlama imkânı vermektedir. Bu başarının karşılığı, herhangi bir bilginin kendini olabildiğince fazla nesil boyunca aktarabilmesidir.

Herhangi bir sanat eserinin, olabildiğince uzun süre "anlam" üretilebilmesini sağlayacak yeni bilgi olanağı ne kadar fazla ise, kalıtımda da başarı şansı o derece yüksektir. Sanat eserleri, deneyimlerin belirlediği beklentileri aşarak yeni bilgi olanağı sunarsa, daha fazla bilgiyi temsil ederler. Bu sebeple sanat eserleri, popüler ürünlere kıyasla daha az ortaya çıkarlar fakat daha fazla bilgiyi temsil ederler.

Bu minvalde herhangi bir biyokültürel müzik eseri de barındırdığı anlam katmanları ve yeniliklerle uzun süre popülasyon düzeyinde seçilerek ve aktarılacak bilgi varlığını sürdürdüğü ölçüde "sanat" olarak nitelendirilebilir.

¹¹ Bu sebepten daha önce yaygınlaşan şarkıları yapmış kişilerin sipariş fiyatları daha pahalıdır.

KAYNAKÇA

- Arnheim, R. (1971). *Entropy and Art: An Essay on Disorder and Order*. California: University of California Press.
- Barrett, T. (2020). *Sanatı Eleştirmek: Günceli Anlamak* (G. Metin, Trans.), İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Baxandall, M. (1972). *Painting and Experience in 15th Century Italy*. Oxford: Clarendon Press.
- Bloom, P. (2017). *Hazzın Bilimi (2. Basım)* (A. Birsen, Trans.), İstanbul: Alfa Bilim.
- Danto, A. C. (1974). *The Transfiguration of the Commonplace*. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 33(2): 139–148. <https://doi.org/10.2307/429082>
- Darwin, C. (1859). *On the Origin of Species By Means of Natural Selection or Preservation of Favoured Races In The Struggle of Life*. London: Murray. Retrieved December 2, 2019, from https://web.archive.org/web/20230531073201/http://darwin-online.org.uk/converted/pdf/1859_Origin_F373.pdf
- Dehaene, S. (2014). *Beyin Nasıl Okur? Okumanın Bilimi ve Evrimi (2. Basım)* (O. Karakaş, Trans.), İstanbul: Alfa Yayınları. (Orijinal eser 2009'da yayımlandı)
- Dickie, G. (1969). 'Defining of Art'. *The American Philosophical Quarterly*, 6: 253–256.
- Eno, B. (2013). *Büyük Kültür Teorisi*. In J. Brockman (Ed.), *Kültür* (F. İyidoğan, Trans., pp. 74-86), İstanbul: Alfa.
- Gribbin, J. (2013). *Derin Basitlik: Kaos, Karmaşa ve Yaşamın Ortaya Çıkışı*. (A. Barişta & A. Kızıltuğ, Trans.) (2. Basım). İstanbul: Alfa Bilim.
- Hegel, G. W. (1973). *Hegel's Aesthetics: Lectures on Fine Arts* (T. Knox, Trans.), Oxford: Clarendon.
- Kristeller, P. O. (1951). *The Modern System of the Arts: A Study in the History of Aesthetics Part I*. *Journal of the History of Ideas*, 12(4): 496–527. <https://doi.org/10.2307/2707484>
- Medina, J. (2014). *Beynin Kuralları* (G. Tuna, Trans.), İstanbul: Kuzey Yayınları.
- Miller, G. (2000). *Evolution of Human Music through Sexual Selection*. In N. L. Wallin, B. Merker, & S. Brown (Eds.), *The Origins of Music* (pp. 329-360). Cambridge, MA: M.I.T. Press.
- Miller, G. (2019). *Sevişen Beyin* (M. Karaömerlioğlu, Trans.), İstanbul: Alfa.
- Pinker, S. (2016). *Zihin Nasıl Çalışır?* (S. Gürses, Trans.), İstanbul: Alfa Bilim. (Orijinal eser 1997'te yayımlandı)
- Sass, L. A. (1992). *Madness And Modernism: Insanity In The Light Of Modern Art Literature And Thought*, Harvard: Harvard University Press.
- Small, C. (1998). *Musicking: The Meanings of Performing and Listening*, Middletown: Wesleyan University Press.
- Strinati, D. (2008). *An Introduction To Theories Of Popular Culture (2. Basım)*, London: Routledge. (Orijinal eser 1995'te yayımlandı)